

de uitvaartfotograaf

troostfoto's

Waarom zou je alleen vrolijke momenten laten fotograferen? Ook foto's van een begrafenis of crematie zijn het waard te worden herinnerd. De uitvaartfotograaf speelt daarin een rol. 'Afscheid nemen heeft zijn mooie kanten.'

Het gaat haar niet om de tranen.

'Daarvan weten mensen wel dat ze er zijn', zegt uitvaartfotografe Dasha Elfring (42). Nee, ze zoomt juist in op de intieme details. Een arm om iemand heen, een knuffel, iemand die nog even de hand van de overledene vastpakt. 'Je moet goed kijken', zegt ze. 'Continu blijven kijken. Het zit hem in zo veel kleine dingen.' Liever noemt ze haar werk een 'visuele analyse' van het rouwproces. Ze observeert het nemen van afscheid, de manier waarop mensen omgaan met verlies.

Negen jaar geleden verruilde Elfring haar baan in de communicatiesector voor een leven als freelance fotograaf. Naast portretfotografie en journalistieke foto-reportages wijdt ze sinds 2005 een deel van haar werk aan het fotograferen van uitvaarten. Inmiddels heeft ze er enkele tientallen vastgelegd. Haar uitvaartwerk verricht ze onder de bedrijfsnaam Stilbeeld Uitvaartfotografie. Ze sloot zich aan bij het Netwerk Uitvaartvernieuwers, een landelijke organisatie (met onder meer 'ritueelbegeleiders' en 'herdenkingskunstenaars' op de ledenlijst) voor iedereen die op zoek is naar een 'persoonlijke tegenbeweging' tegen de standaarduitvaart. Er is geen fotograaf die zich al fulltime op uitvaarten richt, maar het aantal parttime uitvaartfotografen loopt inmiddels in de tientallen.

Elfrings gedachten dwalen af naar het jongetje van een jaar of 5. Vlak voor de kist met zijn overleden vader werd gesloten rende hij naar zijn kamer. Opeens

kreeg hij een idee: papa wordt begraven, maar het is hartstikke koud onder de grond, dus hup, extra sokken erbij. 'Dan denk ik wel: potverdikke, dat ventje is pas 5 en hij moet nu al zijn vader missen. Dat motiveert mij om alles vast te leggen, zodat ook hij het zich later nog kan herinneren.'

Vreemd blijft het soms wel, vindt Elfring. 'We willen ons alleen de leuke en fijne dingen herinneren. Zo zitten we blijkbaar in elkaar. Mensen fotograferen geen verdrietige situaties.' Dat blijkt ook vaak het struikelblok van mensen die tijdens zo'n begrafenis aanwezig zijn. 'Ik wil niet dat je me huilend op de foto zet', zeggen ze dan. Maar dat zul je bij mij niet zien. Daarin zit niet dat afscheidsritueel. Het gaat meer om handelingen waaruit de liefde voor de overledene blijkt.'

Toch moet ze keer op keer over een soort schroom heen. 'Zelf voel ik nog altijd iets ongemakkelijks. Ik ken die mensen niet, maar ze bevinden zich op zo'n kwetsbaar moment in hun leven – dat is iets ongelooflijk intiem. Ik ben in een stille kerk vaak de enige die zich verplaatst terwijl mensen aan het spreken zijn. Het is ook letterlijk op je tenen lopen. Tenminste, zo ervaar ik dat.'

Onlangs verkocht ze een camera die voor haar gevoel te veel lawaai maakte. Steeds die klik wanneer het muisstil is – daar had ze last van. 'Tijdens de herdenkingsdienst werk ik met teleden om ervoor te zorgen dat ik niet storend ben. Van tevoren zoek ik een plek uit zodat ik een goed overzicht heb.'

Astrid Barten met haar kinderen.

>

Astrid Barten (41) kwam na het vroege overlijden van haar echtgenoot via haar begrafenisondernemer met Elfring in contact. Ze bleef achter met drie jonge kinderen. Haar jongste zoon was op dat moment 6. Over de mogelijkheid om de uitvaart vast te leggen had ze nooit eerder nagedacht. Haar probleem was: hoe zorg ik ervoor dat dit zo goed mogelijk voor de kinderen verloopt? Zij zouden vanwege hun leeftijd wellicht delen vergeten. Straks niet meer weten hoe hun vader eruit zag. 'Ik realiseerde mij dat mijn kinderen later vragen zouden stellen over hun vader. Die beelden helpen mij om ze een antwoord te geven.'

Met haar kinderen en enkele familieleden nam ze eerst in haar woonkamer afscheid van haar man. De kinderen beschilderden de kist waarin hun vader lag opgebouwd. Samen zochten ze uit wat er mee moest in de kist. 'Rituelen van de dood horen bij het leven; ze helpen je om te dealen met de dood', zegt Barten. 'Het is iets dat je zomaar overkomt. Tijdens het sluiten van de kist voelde ik even paniek: ik zie hem nooit meer. Daarom is het zo'n troostend idee dat ook daar foto's van zijn.'

Ze gaat er soms even met de kinderen voor zitten. 'Het helpt ons om het terug te kunnen zien. Het is zo zonde als mensen niet weten dat dit kan. Ik zou wel van de daken willen schreeuwen: doe het, doe het.'

'De foto's zorgen ervoor dat je niet alles ineens hoeft los te laten, dat je niet bang hoeft te zijn om die beelden kwijt te raken. Het kan goed dat er een tijdje niet naar gekeken wordt. Maar al is het slecht één keer per jaar,

'De foto's zorgen ervoor dat je niet alles ineens hoeft los te laten'

Foto's boven

Judith Overbeek en haar twee zonen Quinten (l) en Melle bij de uitvaart van Arle Erik van Hoffe, in 2008, op Begraafplaats & Crematorium Westerveld in Driehuis.

Foto rechts Begrafenisfotograaf Dasha Elfring.

ik ben blij met de mogelijkheid het terug te kunnen zien.'

Barten fotografeert zelf ook. 'Regelmatig maak ik portretten van mijn gezin, maar dat heeft een andere functie. Je bent je bewuster van het fototoestel. Lacht iedereen? Valt de schaduw goed? Tijdens het verlies van een dierbare ben je eigenlijk heel naakt; niet bewust van hoe iemand je op dat moment fotografeert. Daar komt bij dat Dasha zich als het ware onzichtbaar maakt. Ik heb tijdens de begrafenis nooit bewust ervaren dat ze er was. En ondanks alle ellende dachten we: wat is dit een mooi moment. Ook het afscheid nemen heeft zijn mooie kanten. Het is niet één groot tranendal.'

Het is ruim drie jaar geleden dat de vader van de fotografe plotseling overleed tijdens een familiebezoek in Singapore. Voor het eerst ondervond ze aan den lijve wat het betekent om een dierbare te verliezen. 'Het gebeurde zo abrupt dat ik het bijna niet kon geloven', zegt ze. 'De foto's die ik heb, zijn het bewijs. Een extra bevestiging: hij is echt dood.'

Toen ze door haar broer werd gebeld met het nieuws, kwam ze in een soort roes. 'Ik vroeg: 'Hebben jullie een camera bij je? Maak alsjeblieft zoveel mogelijk foto's.' Haar vader was degene geweest die haar met fotografie in aanraking bracht. 'Ik liep als 12-jarig meisje al met zijn Voigtlander-camera en een apart lichtmetertje foto's te maken. Die passie heb ik van hem meegekregen, maar lang was het niet meer dan een hobby.'

Haar eerste bewuste ervaring met de dood kwam in 1984. 'Ik was 16 toen mijn opa en oma overleden, maar ik herinner mij daar helemaal niets meer van. Alleen vaag een condoleancezaaltje, een beetje donker, wat kandelaars naast de kist. Dat is het eigenlijk.'

Toen ze hoorde dat haar vader was overleden, pakte ze nog dezelfde middag het vliegtuig naar Singapore. Met haar camera legde ze het hele proces vast; het aankleden van haar vader, het knippen van zijn snor, zelfs de sporen van de autopsie.

'Ik denk dat het belangrijk is dat je na afloop aan foto's kunt zien hoe een afscheidsritueel precies is geweest. Misschien zijn foto's wel een soort bevestiging dat je het goed hebt gedaan. Of om te zien wie er achter je in de kerk zaten - want je kijkt alleen maar naar zo'n kist. Ik wil die extra ogen zijn voor de mensen die mij vragen voor een uitvaartreportage. Het beeld stil zetten op het moment dat het voor hen niet meer helemaal duidelijk is, wanneer de details ze ontgaan.'

In haar woning in Haarlem toont Elfring op haar laptop de foto's van de bewuste uitvaart. Opvallend zijn de rennende kinderen, banjerend tussen de struiken. 'Het is verfrissend om kinderen tijdens een begrafenis te fotograferen. Er worden bepaalde normen gesteld waaraan we tijdens die momenten moeten voldoen en kinderen hebben daar in hun onschuld lak aan. Hun onbevangenheid kan daarom juist ontwapenende momenten opleveren.'

Tijdens het besloten deel van de uitvaart fotografeerde Elfring Bartens kinderen terwijl ze in hun woonkamer de kist beschilderden. Ruim honderd foto's werden vervolgens tijdens de open herdenkingsdienst op een groot scherm geprojecteerd. Elfring: 'Toen ik mijn beelden zo groot terugzag dacht ik: wauw. Ik ervaarde voor het eerst de directe impact van die foto's. Ik vond het bijzonder dat Astrid die persoonlijke foto's met zo veel mensen wilde delen.'

Ze fotografeert geen uitvaart als ze de betrokkenen vooraf niet persoonlijk heeft ontmoet. 'Ik wil vanuit mijn hart werken, mij kunnen verbinden met deze mensen. Het is belangrijk dat zij een goed gevoel bij mij hebben. Het gaat soms ook om de familieverhoudingen. Zijn ouders gescheiden? Zijn er familievetes?' Elfring blijft een buitenstaander, maar krijgt dikwijls 'in no time' veel informatie die essentieel is tijdens het fotograferen.

'Ik fotografeerde de uitvaart van een jonge jongen. Zijn ouders waren gescheiden en dat lag nog erg gevoelig. Dat is belangrijk om te weten. Ook om iemand niet nog eens extra voor het hoofd te stoten. Die emoties liggen tijdens een uitvaart allemaal zo aan het oppervlak, het is allemaal zo precair, daar wil ik rekening mee houden.'

Haar eerste uitvaarten waren loodzwaar, zegt Elfring. 'Ik was een spons. Alles wat ik zag nam ik in mij op. Ik had geen schild. Na het fotograferen was ik

Op deze pagina's foto's uit 2009, gemaakt bij de uitvaart van Roland Geelen op Begraafplaats & Crematorium Westerveld in Driehuis.

helemaal leeg. Ik had mij mentaal zó ingespannen. Ik had het gevoel dat ik niets mocht missen. Maar je kunt natuurlijk niet altijd alles zien.

'Inmiddels kan ik beter inspelen op de dingen die tijdens een uitvaart gebeuren. Bij een katholieke dienst weet ik inmiddels wat de rituelen zijn. Als er gebeden wordt, sta ik stil en bid ik mee. Ik merk dat ik daarvoor meer ontspannen werk. Rustiger.'

Het is tijd voor een volgende stap, vindt ze. 'Ik doe nu bijvoorbeeld nog geen uitvaarten van islamitische mensen. Bij andere geloofsovertuigingen horen ook andere rituelen. Soms zijn dat processen die dagen kunnen duren. Ik ben voor mijn gevoel nog lang niet uitgeleerd.'

Maar haar huidige werk blijft evengoed inspannend. Nog steeds weet ze niet precies wat er op haar pad komt. Hoe zo'n uitvaart zich vormt. 'Ik kan het niet overdoen, ik kan niets ensceneren, dus er ligt ook druk bij mij. En het komt nog steeds voor dat de tranen over mijn wangen rollen terwijl ik aan het fotograferen ben.

Maar gelukkig zit er een camera tussen mij en zo'n gebeurtenis. Dat is dan mijn schild. En dat heb ik nodig, net als in mijn andere fotowerk.

'Ik wil dat dit werk me blijft raken, omdat elk afscheid zo bijzonder is, maar ik kan mij niet elke dag omringen met verdriet. Daarvoor hou ik ook te veel van het leven zelf.' <

'Het komt voor dat de tranen over mijn wangen rollen terwijl ik aan het fotograferen ben'